

AZƏRBAYCANDA YEGANƏ FPL MÜTƏXƏSSİSİ, FIDE-NİN QADIN KOMİSSİYASININ ÜZVÜ ÜLKƏR UMUDOVANIN KARYERA YOLU “KASPI”DƏ

AYGÜN ƏZİZ
aygunaziz@kaspil.az

Ülkər Umudova:
“Mən deyəndə ki, Bakı Dövlət Universitetinin

Tətbiqi riyaziyyat və kibernetika fakültəsinə qəbul olmaq istəyirəm, heç kim inanmırdı.

Hətta bir müəllimim məni hazırlaşdırmaqdan imtina etdi.

Amma qəbul oldum. Vunderkind deyildim, sadəcə o vaxt

anladım ki, beynim çox yaxşı işləyir. Şahmatdan əvvəl bu cür deyildi.

Deməli, şahmat beynimi ciddi şəkildə inkişaf etdirmişdi”.

“ŞAHMATDA DAYANDINSA, GERİLİYİRSƏN”

● Şahmat bacalarınızdan gec başlamısınız. Ümumiyyətlə, gec yaşda başlamanın mənfəi tərəfi nədir?

● Ən pis tərəfi seçim məcburiyyətində qalmaqdır. Bir neçə il sonra ali təhsil, yoxsa şahmat sualı arasında qalırsan. Bacımla paralel yarışırıdım, amma o, məndən dörd yaş kiçik idi. Mən 11-ci sinifdə oxuyanda, o hələ yeddinci sinifdə idi. Universitetə hazırlaşmaq üçün şahmatdan bir il uzaqlaşmalı oldum. Təkrar qayıdanda isə hiss etdim ki, performansım əvvəlki kimi deyil. Beynəlxalq reytingim – “Elo” göstəricim aşağı düşdü. Şahmat beynin idmanıdır. İdman isə fasilə qəbul etmir. Daim məşq və davamlılıq tələb edir. Şahmatda da dayandınsa, geriləyirsən.

● Hazırda şahmatçı uşaqlar yetişdirirsiniz. Şahmatın uşaqların inkişafında verdiyi faydalar nədən ibarətdir və neçə yaşdan başlamağa bilirlər?

● Əgər valideynin istəyi və uşağın da marağı varsa, şahmata dörd yaşından başlamaq mümkündür. Bu yaşdan etibarən uşaq artıq fiqurları tanıyır, gedışləri başa düşür və oyunu sona qədər oynamağı bacarır. Yəni 4-5 yaş uşağın beyni buna açıq olur. Təbii ki, nə qədər erkən başlanılsa, inkişaf da bir o qədər güclü olur. Məsələn, 10 yaşlı uşaq şahmata yeni başlayıb bir ay məşğul olduqdan sonra yarışa qatılırsa, onunla beş yaşından bəri beş ildir bu sahədə olan uşağın arasında təbii ki, fərq olur. Həm təcrübə, həm də nəticə baxımından üstünlük erkən başlayanlardır. Amma hər uşaq buna hazır olmur. Bəzən altı yaşlı uşaq şahmatı

“UDUZANDA DA, UDANDA DA ATAM ALNIMDAN ÖPƏRDİ”

“
Top səviyyəli oyunçular arasında yalnız 1-2 qadın şahmatçı var ki, kişi şahmatçılara yaxın səviyyədə çıxış edir.”

● Siz dünyanın ən gənc şahmat hakimlərindən biri və eyni zamanda beynəlxalq dərəcəli ilk azərbaycanlı qadın hakim kimi tarixə düşmüşünüz. Bu titula sahib olmağın məsuliyyəti nədir? Gəriyə dönüb başladığınız nöqtəyə baxanda nə düşünürsünüz?

● Bu həm qürurverici, həm də böyük məsuliyyətdir. Hakimliyə gəlişim isə bir seçim nəticəsində baş verdi. Əvvəlcə lokal yarışlarda köntüllü kimi iştirak edirdim və bu prosesdən zövq almağa başladım. Tədrisən rəsmi hakim kimi fəaliyyətə başladım. Beynəlxalq dərəcəli hakim olmaq isə o vaxtlar mənə əlçatmaz bir xəyal kimi gəlirdi. Amma məqsəd qoydum və addım-addım irəlilədim. Bu arada paralel şəkildə məşqçilik fəaliyyətinə də başladım. Yəni həm şahmatı təbliğ edir, həm də təşkilatı və idarəçilik tərəfdə yer alırdım. Gəriyə baxanda düşündürəm ki, bacılarımla birlikdə şahmata başlamam, sonra da bu yola davam etməyim təsadüfi deyilmiş. Hər mərhələnin öz rolu olub və bu günə qədər formalaşmağında böyük payı var.

● Hakimiyyət sizin üçün bir məqsəd idi, amma məşqçilik ilkin planda yox idi. Bəs bu sahəyə necə başladınız?

● Doğrudur, məşqçilik heç vaxt əsas planlarımda olmayıb. Amma hər şey təsadüfən başladı. Bir yarışda hakimiyyət etdirdim. O vaxt bir nəfər yaxınlaşıb dedi ki, övladımızla məşğul olmağa müəllim axtarıyıq. Uşaq Cənubi Afrika Respublikasının vətəndaşı idi və yalnız ingiliscə danışdı. Azərbaycan dilini bilmirdi. Əksər məşqçilər isə ingilis dilində dərs keçə bilmirdilər. Sonda mənə təklif olundu ki, bəlkə sən cəhd edəsən.

istiqamətləndirmə və motivasiya olarsa, uşaq davam etmək istəyir. Məncə, uşağa “bacarmazsan” yox, “cəhd et, bacararsan” demək lazımdır.

“ŞAHMATDA DAYANDINSA, GERİLİYİRSƏN”

● Şahmat bacalarınızdan gec başlamısınız. Ümumiyyətlə, gec yaşda başlamanın mənfəi tərəfi nədir?

● Ən pis tərəfi seçim məcburiyyətində qalmaqdır. Bir neçə il sonra ali təhsil, yoxsa şahmat sualı arasında qalırsan. Bacımla paralel yarışırıdım, amma o, məndən dörd yaş kiçik idi. Mən 11-ci sinifdə oxuyanda, o hələ yeddinci sinifdə idi. Universitetə hazırlaşmaq üçün şahmatdan bir il uzaqlaşmalı oldum. Təkrar qayıdanda isə hiss etdim ki, performansım əvvəlki kimi deyil. Beynəlxalq reytingim – “Elo” göstəricim aşağı düşdü. Şahmat beynin idmanıdır. İdman isə fasilə qəbul etmir. Daim məşq və davamlılıq tələb edir. Şahmatda da dayandınsa, geriləyirsən.

● Hazırda şahmatçı uşaqlar yetişdirirsiniz. Şahmatın uşaqların inkişafında verdiyi faydalar nədən ibarətdir və neçə yaşdan başlamağa bilirlər?

● Əgər valideynin istəyi və uşağın da marağı varsa, şahmata dörd yaşından başlamaq mümkündür. Bu yaşdan etibarən uşaq artıq fiqurları tanıyır, gedışləri başa düşür və oyunu sona qədər oynamağı bacarır. Yəni 4-5 yaş uşağın beyni buna açıq olur. Təbii ki, nə qədər erkən başlanılsa, inkişaf da bir o qədər güclü olur. Məsələn, 10 yaşlı uşaq şahmata yeni başlayıb bir ay məşğul olduqdan sonra yarışa qatılırsa, onunla beş yaşından bəri beş ildir bu sahədə olan uşağın arasında təbii ki, fərq olur. Həm təcrübə, həm də nəticə baxımından üstünlük erkən başlayanlardır. Amma hər uşaq buna hazır olmur. Bəzən altı yaşlı uşaq şahmatı

qavramaqda çətinlik çəke bilər. Hər uşaq şahmatçı ola bilməz və bu, tam normaldır. İstedad məsələsinə gəldikdə isə, istedad əsasən birinci və ikinci dərəcə səviyyəsinə gəldikdən sonra özünü göstərməyə başlayır. O mərhələyə qədər uşağın sağlam psixologiyası, normal qavrama bacarığı və ailənin dəstəyi ilə yaxşı nəticələr əldə etmək mümkündür. Amma daha yüksək nəticələr üçün artıq istedad və fərdi bacarıq ön plana çıxır. Eyni zamanda, bəzən uşaqlar uğursuz başlanğıc səbəbilə şahmatdan soyuyurlar. Bu səbəbdən valideynlər ilk mərhələdə çox həssas və diqqətli yanaşmalıdırlar. Məqsəd uşağın çempion olması yox, bu oyunu sevərək öyrənməsidir. Çünki şahmat əvvəlcə oyun kimi başlayır, amma dərinə getdikcə rəqəbat və çətinliklər artır. Bu isə davamlı məşq və motivasiya tələb edir.

● Şahmat insan beynini ən çox inkişaf etdirən sahələrdən sayılır. Hətta “şahmat oynayan insanların intuisiyası güclü olur”, - deyirlər. Maraqlıdır, şahmat xarakterinizə və gündəlik həyatınıza necə təsir edib?

● Bəli, şahmatdan sonrakı inkişafı hiss etmişəm. Orta məktəbdə əlaqə deyildim, 4-5-lə oxuyan orta səviyyəli şagird idim. Şahmata başladıqdan sonra yarışlar, intensiv məşqlər

● Siz dünyanın ən gənc şahmat hakimlərindən biri və eyni zamanda beynəlxalq dərəcəli ilk azərbaycanlı qadın hakim kimi tarixə düşmüşünüz. Bu titula sahib olmağın məsuliyyəti nədir? Gəriyə dönüb başladığınız nöqtəyə baxanda nə düşünürsünüz?

● Bu həm qürurverici, həm də böyük məsuliyyətdir. Hakimliyə gəlişim isə bir seçim nəticəsində baş verdi. Əvvəlcə lokal yarışlarda köntüllü kimi iştirak edirdim və bu prosesdən zövq almağa başladım. Tədrisən rəsmi hakim kimi fəaliyyətə başladım. Beynəlxalq dərəcəli hakim olmaq isə o vaxtlar mənə əlçatmaz bir xəyal kimi gəlirdi. Amma məqsəd qoydum və addım-addım irəlilədim. Bu arada paralel şəkildə məşqçilik fəaliyyətinə də başladım. Yəni həm şahmatı təbliğ edir, həm də təşkilatı və idarəçilik tərəfdə yer alırdım. Gəriyə baxanda düşündürəm ki, bacılarımla birlikdə şahmata başlamam, sonra da bu yola davam etməyim təsadüfi deyilmiş. Hər mərhələnin öz rolu olub və bu günə qədər formalaşmağında böyük payı var.

● Hakimiyyət sizin üçün bir məqsəd idi, amma məşqçilik ilkin planda yox idi. Bəs bu sahəyə necə başladınız?

● Doğrudur, məşqçilik heç vaxt əsas planlarımda olmayıb. Amma hər şey təsadüfən başladı. Bir yarışda hakimiyyət etdirdim. O vaxt bir nəfər yaxınlaşıb dedi ki, övladımızla məşğul olmağa müəllim axtarıyıq. Uşaq Cənubi Afrika Respublikasının vətəndaşı idi və yalnız ingiliscə danışdı. Azərbaycan dilini bilmirdi. Əksər məşqçilər isə ingilis dilində dərs keçə bilmirdilər. Sonda mənə təklif olundu ki, bəlkə sən cəhd edəsən.

● Siz dünyanın ən gənc şahmat hakimlərindən biri və eyni zamanda beynəlxalq dərəcəli ilk azərbaycanlı qadın hakim kimi tarixə düşmüşünüz. Bu titula sahib olmağın məsuliyyəti nədir? Gəriyə dönüb başladığınız nöqtəyə baxanda nə düşünürsünüz?

● Bu həm qürurverici, həm də böyük məsuliyyətdir. Hakimliyə gəlişim isə bir seçim nəticəsində baş verdi. Əvvəlcə lokal yarışlarda köntüllü kimi iştirak edirdim və bu prosesdən zövq almağa başladım. Tədrisən rəsmi hakim kimi fəaliyyətə başladım. Beynəlxalq dərəcəli hakim olmaq isə o vaxtlar mənə əlçatmaz bir xəyal kimi gəlirdi. Amma məqsəd qoydum və addım-addım irəlilədim. Bu arada paralel şəkildə məşqçilik fəaliyyətinə də başladım. Yəni həm şahmatı təbliğ edir, həm də təşkilatı və idarəçilik tərəfdə yer alırdım. Gəriyə baxanda düşündürəm ki, bacılarımla birlikdə şahmata başlamam, sonra da bu yola davam etməyim təsadüfi deyilmiş. Hər mərhələnin öz rolu olub və bu günə qədər formalaşmağında böyük payı var.

“BU, TƏKƏ AZƏRBAYCANA AID MƏSƏLƏ DEYİL”

● Ülkər xanım, sizcə nə üçün şahmata qızların marağı istənilən səviyyədə deyil?

● Dünya Şahmat Federasiyasında (FIDE) Qadınlar Komissiyasının üzviyəm və bu məsələ ilə yaxından tanışam. Məşqçi kimi fəaliyyət göstərdiyim məktəbdə də şahmata yazılanların 70 faizi oğlanlar, 30 faizi qızlardır. Qadınların şahmata marağının kişilərə nisbətən az olması təkcə

● Sizcə, bu sahədə uğurun əsas sirri nədir?

● Heç bir uğur asanlıqla əldə olunmur. İnsan gördüyü işi sevməlidir. İş insanın sadəcə vəzifəsi yox, həyat tərzı olmalıdır.

● Fəaliyyətiniz boyunca heç vaxt unutmadığınız bir an varmı? Sizə dərs verən bir hadisə...

● Bəli. Yeniyetmə vaxtlarımda, təxminən 14-15 yaşım

Azərbaycana aid məsələ deyil, bu, qlobal tendensiya. Təəssüf ki, dünya şahmatında qadın şahmatçılar kişilərlə müqayisədə hələ də daha zəif mövqedədir. Top səviyyəli oyunçular arasında yalnız 1-2 qadın şahmatçı var ki, kişi şahmatçılara yaxın səviyyədə çıxış edir. Bu da ümumi balansın qeyri-bərabər olduğunu göstərir. Amma onu da qeyd etməliyəm ki, Azərbaycan bu baxımdan bir çox ölkədən irəlilədir. Bizdə qadınlar arasında şahmata maraq daha çoxdur. Elə ölkələr var ki, qadın şahmatı demək olar ki, yoxdur. Bu səbəbdən də FIDE səviyyəsində qadın şahmatının inkişafı və təbliği üçün xüsusi layihələr həyata keçirilir.

● Siz dünyanın ən gənc şahmat hakimlərindən biri və eyni zamanda beynəlxalq dərəcəli ilk azərbaycanlı qadın hakim kimi tarixə düşmüşünüz. Bu titula sahib olmağın məsuliyyəti nədir? Gəriyə dönüb başladığınız nöqtəyə baxanda nə düşünürsünüz?

● Bu həm qürurverici, həm də böyük məsuliyyətdir. Hakimliyə gəlişim isə bir seçim nəticəsində baş verdi. Əvvəlcə lokal yarışlarda köntüllü kimi iştirak edirdim və bu prosesdən zövq almağa başladım. Tədrisən rəsmi hakim kimi fəaliyyətə başladım. Beynəlxalq dərəcəli hakim olmaq isə o vaxtlar mənə əlçatmaz bir xəyal kimi gəlirdi. Amma məqsəd qoydum və addım-addım irəlilədim. Bu arada paralel şəkildə məşqçilik fəaliyyətinə də başladım. Yəni həm şahmatı təbliğ edir, həm də təşkilatı və idarəçilik tərəfdə yer alırdım. Gəriyə baxanda düşündürəm ki, bacılarımla birlikdə şahmata başlamam, sonra da bu yola davam etməyim təsadüfi deyilmiş. Hər mərhələnin öz rolu olub və bu günə qədər formalaşmağında böyük payı var.

● Hakimiyyət sizin üçün bir məqsəd idi, amma məşqçilik ilkin planda yox idi. Bəs bu sahəyə necə başladınız?

● Doğrudur, məşqçilik heç vaxt əsas planlarımda olmayıb. Amma hər şey təsadüfən başladı. Bir yarışda hakimiyyət etdirdim. O vaxt bir nəfər yaxınlaşıb dedi ki, övladımızla məşğul olmağa müəllim axtarıyıq. Uşaq Cənubi Afrika Respublikasının vətəndaşı idi və yalnız ingiliscə danışdı. Azərbaycan dilini bilmirdi. Əksər məşqçilər isə ingilis dilində dərs keçə bilmirdilər. Sonda mənə təklif olundu ki, bəlkə sən cəhd edəsən.

● Sizcə, bu sahədə uğurun əsas sirri nədir?

● Heç bir uğur asanlıqla əldə olunmur. İnsan gördüyü işi sevməlidir. İş insanın sadəcə vəzifəsi yox, həyat tərzı olmalıdır.

● Fəaliyyətiniz boyunca heç vaxt unutmadığınız bir an varmı? Sizə dərs verən bir hadisə...

● Bəli. Yeniyetmə vaxtlarımda, təxminən 14-15 yaşım

Mən də razılaşdım. Uşaqla ilk dərsdən sonra aramızda çox yaxşı əlaqə yarandı. Mənim 18 yaşım var idi, onun isə 13. Yaş fərqi çox deyildi və dərslərimiz qarşılıqlı maraqla keçirdi. Sonra ətrafımda olanlar eşitdi ki, mən dərs keçirəm və yavaş-yavaş hamı uşaqlarımı mənim yanıma gətirməyə başladı. Beləcə, məşqçilik fəaliyyətim də həmin dövrdən başladı, planlaşdırmağım, amma sevərək davam etdirdiyim bir yol oldu.

“ATAM BİZƏ GƏLƏCƏK VERDİ”

● Uğur qazanan idmançıların arxasında bir çox hallarda ailə dəstəyi dayanır. Sizdə bu necə olub?

● Bəli, ailə dəstəyi çox önəmlidir. Atam incəsənət adamı olsa da, eyni zamanda uzun illər pedaqoji təcrübəyə malik bir müəllim idi. Onun bu təcrübəsi bizim şahmata yönəlməyimizdə böyük rol oynadı. Şahmat elə bir sahədir ki, burada psixoloji faktorlar çox önəmlidir. Bəzən aylarla hazırlarsan, amma yarışda yarım xala görə udursan. Bu isə insana ciddi məənəvi təsir edir, ruh düşkünlüyü və stress yaradır. Belə anlar bacılarımla mənim həyatımızda çox olub. Dəfələrlə şahmatla vidalaşmaq qərarına gəlmişik. Amma atam bizə motivasiya verirdi. Biz üç bacı da şahmatla məşğul olurduq. Onun biza yanaşması təzyiq deyildi, daha çox yönləndirmə idi. O deyirdi ki, bu dəfə alınmadısa, gələn dəfə alınacaq. Əsas odur ki, səhvlərinizdən nəticə çıxarsınız. Uşaq yaşlarımdan biz şahmat karyeramız üçün ciddi məşqlərə başlamışdıq. Gün ərzində 5-6 saat məşğul olurduq. Düzdür, o vaxtlar atama etiraz edirdik ki, uşaqlığımızı əlimizdən alırsan, biz digər uşaqlar kimi oynaya bilmirik. İndi isə deyirik ki, atam uşaqlığımızı məhdudlaşdırsa da, əvəzində bizə gələcək verdi. O, bizim uğurumuz üçün öz karyerasına 10 il fasilə verdi.

● Sizcə, bu sahədə uğurun əsas sirri nədir?

● Heç bir uğur asanlıqla əldə olunmur. İnsan gördüyü işi sevməlidir. İş insanın sadəcə vəzifəsi yox, həyat tərzı olmalıdır.

● Fəaliyyətiniz boyunca heç vaxt unutmadığınız bir an varmı? Sizə dərs verən bir hadisə...

● Bəli. Yeniyetmə vaxtlarımda, təxminən 14-15 yaşım

Fotolar: Tural Xəlil / Global Photostock

“ŞAHMAT HƏM DƏ XARAKTER OYUNUDUR”

● “Yumşaq qəlbəlisinizsə, şahmat oynaya bilməzsiniz” – bu fransız atalar sözü ilə razısınız?

● Bəli, bu söz müəyyən mənada doğrudur. “Hücum etməsən, qalib gələ bilməzsən” kimi deyilənlər də bu qəbildəndir. Şahmat yalnız taktika və strategiya deyil, həm də xarakter oyunudur. Əgər bir oyunçunun məqsədi qalib gəlməkdirsə, o, bunu açıq şəkildə göstərir. Amma elə uşaqlar da olur ki, deyirlər, udusam da olar. Bu cür yanaşma ilə, təəssüf ki, ciddi şahmatçı olmaq mümkün deyil. Bəli, lazım gəldikdə şahmatda amansız olmaq da tələb olunur. Həssas uşaqlar adətən bu yolda davam edə bilmirlər. Şahmatda prinsipiallıq, soyuqqanlılıq və məqsədyönlülük çox önəmlidir.

● Udusmaqdan qorxmusunuz?

● Açıq, udusmaqdan qorxmamışam. Çünki atam bizə heç vaxt nəticə üzərindən yanaşmırdı. Udusanda da, udanda da alınmızdan öpərdi.

● Heç vaxt məzədi ki, Ülkər udub, yaxud udubub. Sadəcə qalib gələndə “afərin”, udusanda isə “heç nə olmaz, gələn dəfə udarsan”, - deyirdi.

● Bu yanaşma bizdə sağlam psixologiyanın formalaşmasına kömək etdi.

● Sizcə, bu sahədə uğurun əsas sirri nədir?

● Heç bir uğur asanlıqla əldə olunmur. İnsan gördüyü işi sevməlidir. İş insanın sadəcə vəzifəsi yox, həyat tərzı olmalıdır.